

Erik Olin Wright

Att förstå klass

Mot en integrerad analytisk metod

När jag började skriva om klass i mitten av 1970-talet såg jag marxistisk och positivistisk samhällsvetenskap som i grunden skilda och oförenliga paradigmer. Marxismen hade i min mening specifika epistemologiska premisser och metodologiska tillvägagångssätt som var fundamentalt motsatta den samhällsvetenskapliga huvudfårans. Se-

dan dess har jag vid ett flertal tillfällen omprövat logiken bakom mitt förhållningssätt till klassanalys.¹ Även om jag fortsätter att arbeta inom den marxistiska traditionen föreställer jag mig inte längre marxism som ett heltäckande paradigm som i sig är oförenligt med »borgerlig« sociologi.²

Från att tidigare ha argumenterat

1. En tidig redogörelse för mina åsikter om marxism och traditionell samhällsvetenskap återfinns i inledningen till *Class, Crisis and the State* (1978). De huvudsakliga verk som jag därefter diskuterar dessa frågor i är *Classes* (1985), *The Debate on Classes* (1989), *Class Counts. Comparative Studies in Class Analysis* (1997) och *Approaches to Class Analysis* (2005). En tidigare version av denna uppsats presenterades vid konferensen *Comprehending Class* vid universitetet i Johannesburg i juni 2009.

2. Jag föredrar att använda begreppet »marxistisk tradition« snarare än »marxism« eftersom det senare antyder något mer likt ett heltäckande paradigm.

för den marxistiska klassanalysens överlägsenhet över sina främsta sociologiska konkurrenter – speciellt weberianska ansatser och de ansatser som har antagits inom stratifieringsforskningens huvudfåra – är min ståndpunkt numera att alla dessa olika sätt att analysera klass potentiellt kan bidra till en bredare förståelse genom att identifiera de olika kausala processer som bidrar till att skapa mikro- och makroaspekterna av ojämlikhet i kapitalistiska samhällen. Den marxistiska traditionen är ett värdefullt ramverk eftersom den framgångsrikt identifierar reella mekanismer som har betydelse för en mängd viktiga problem, men det betyder inte att den har monopol på förmågan att identifiera sådana mekanismer. Sociologisk forskning av marxister borde i praktiken kombinera de mekanismer som identifieras inom den marxistiska traditionen med andra kausala processer som verkar relevanta för en specifik undersökning, vilka de än må vara.³ »Paradigmens kamp« har ersatts av vad som skulle kunna kallas »pragmatisk realism«.

För enkelhetens skull kommer jag i det följande att fokusera på tre kluster av kausala processer som är relevanta för klassanalysen och som vart och

ett är förknippat med olika teoretiska riktningar inom sociologin. Det första definierar klass utifrån individers attribut och materiella livsvillkor. Det andra fokuserar på att sociala positioner ger vissa människor kontroll över ekonomiska resurser och exkluderar andra och definierar klass i relation till processer för »möjlighetsansamling« (*opportunity boarding*). Den tredje ansatsen menar att klasser skapas av dominans- och exploateringsmekanismer där ekonomiska positioner ger vissa människor makt över andra människors liv och verksamhet. Den första är den ansats som används inom stratifieringsforskning, den andra är det weberianska perspektivet och den tredje är knuten till den marxistiska traditionen.

Attribut och villkor

Både sociologer och lekmän uppfattar i första hand klass i termer av individuella attribut och livsvillkor. Attribut som kön, ålder, etnicitet, religion, intelligens, utbildning, geografisk placering och så vidare anses vara betydelsefulla för en mängd saker man kan vilja förklara, från hälsa till röstningsbeteende till barnuppfostran. Vissa av dessa attribut förvärvas vid födseln, andra senare i livet. Vissa är stabila, andra beror på

3. Denna inställning till den marxistiska traditionen innebär inte att man löser upp marxismen till något slags amorf »sociologi« eller samhällsvetenskap. Marxismen är fortfarande speciell i det avseendet att dagordningen organiseras runt en uppsättning grundläggande frågor eller problem som andra teoretiska traditioner antingen ignorerar eller marginaliserar samt att identifiera en distinkt uppsättning sammankopplade kausala processer som är relevanta för dessa frågor.

en persons sociala situation och kan därför förändras. Enligt stratifieringsansatsen kan människor även kategoriseras efter de materiella villkor de lever under: smutsiga lägenheter, trevliga förortsvillor eller palats i så kallade grindsamhällen. Svår fattigdom, fullgod inkomst eller överdådlig rikedom och så vidare. »Klass« identifierar de ekonomiskt betydelsefulla attribut som skapar människors möjligheter och val i en marknadsekonomi, och således deras materiella villkor. Klass bör varken identifieras med människors individuella attribut eller med deras materiella livsvillkor, det är snarare ett sätt att tala om det inbördes förhållandet mellan dessa två.

Utbildning är inom denna ansats det viktigaste individuella attributet i ekonomiskt utvecklade samhällen, men vissa sociologer inkluderar även mer svårdefinierade attribut som kulturella resurser, sociala kontakter och till och med individuell motivation.⁴ När dessa olika attribut och livsvillkor samlas i kluster kallas dessa grupperingar »klasser«. »Medelklassen« betecknar människor som har tillräckligt med utbildning och pengar för att till fullo delta i någon vag definition av »mainstream«-livsstil (exempelvis vissa konsumtionsmönster). »Överklassen« betecknar människor vars välfärd, höga inkomst och sociala kontakter gör att de kan leva

avskilt från »vanligt folk«, medan »arbetarklassen« betecknar människor som saknar den utbildning och de kulturella resurser som krävs för att leva tryggt över fattigdomsgränsen. »Underklassen«, slutligen, betecknar människor som lever i extrem fattigdom, marginaliserade från majoritetssamhället eftersom de saknar den grundläggande utbildning och de färdigheter som krävs för en stabil sysselsättning.

I den ansats som utgår från individuella attribut är den centrala angelägenheten för sociologerna att förstå hur människor förvärvar de egenskaper som placerar dem i en viss klass. Med tanke på att ekonomisk status och ekonomiska förmåner i de länder där sociologer bor huvudsakligen förvärvas genom avlönade anställningar har forskningens fokus legat på de processer genom vilka människor skaffar sig de kulturella resurser, den motivation och den utbildning som påverkar deras ställning på arbetsmarknaden. Efter som livsvillkoren under barndomen uppenbarligen är av stor betydelse i dessa processer ägnar denna ansats en hel del uppmärksamhet åt det som ibland kallas »klassbakgrund« – de hemmiljöer där dessa centrala attribut förvärvas. Kausalitetslogiken i dessa klassprocesser illustreras i förenklad form som »Stratifieringsansatsens klassanalys« i figur 1 (nedan).

4. Pierre Bourdieu var den främste samtida sociolog som systematiskt inkluderade en uppställning kulturella element i en utökad lista över individuella attribut som var relevanta för klasstillhörighet.

Färdigheter, utbildning och motivation är självklart viktiga faktorer för en individs ekonomiska utsikter. Något som saknas i detta förhållningssätt till klass är dock ett seriöst beaktande av ojämlikheterna i de positioner människor innehar och dessa positioners relationella karaktär. Utbildning formar vilka slags jobb människor får, men varför är vissa jobb »bättre« än andra? Varför medför vissa jobb en maktställning och andra inte? Och finns det någon relation mellan den makt och rikedom som vissa har och den maktlöshet och fattigdom som andra lever i? Snarare än att enbart fokusera på hur individer sorteras in i positioner börjar de andra två ingångarna till klassanalys med att undersöka positionernas själva natur.

Möjlighetsansamling

Det andra förhållningssättet, som definierar klass som tillgång till eller exkludering från särskilda ekonomiska möjligheter, fokuserar på »möjlighetsansamling« – ett begrepp som är förknippat med Max Webers forskning.⁵ För att vissa arbeten ska kunna medföra höga inkomster och speciella förmåner är det viktigt för dess innehavare att ha tillgång till olika slags medel för att förhindra att andra får tillgång till dessa jobb. Detta kallas ibland en social utestängningsprocess (*social closure*),

som begränsar tillträdet till en position. Ett sådant medel är att skapa krav som är väldigt kostsamma att uppfylla. Utbildningsmeriter fungerar ofta så: högre utbildningsnivåer leder till högre inkomster delvis för att tillgången till högutbildade är tydligt begränsad. Antagningsförfaranden, skolavgifter, låginkomsttagares obenägenhet att ta stora lån och så vidare gör den högre utbildningen svårtillgänglig – till förmån för dem som har yrken som kräver dessa kvalifikationer. Om en massiv insats skulle genomföras för att höja utbildningsnivån för dem med lägre utbildning skulle det i sig sänka utbildningens värde för dem som har mer utbildning, eftersom utbildningens värde i stor utsträckning är beroende av att den är en bristvara. Möjlighetsansamlingens mekanismer illustreras schematiskt som »Webersk klassanalys« i figur 1 (nedan).

Vissa skulle kanske invända mot denna syn på utbildningsmeriter. Ekonomer hävdar exempelvis att utbildning skapar »humankapital« som gör människor mer produktiva, samt att detta är anledningen till att arbetsgivare är villiga att betala dem högre löner. Men även om de högre lönenivåer som följer av högre utbildning till viss del återspeglar skillnader i produktivitet är det bara en del av sanningen. Minst lika viktiga är de olika utestängningsmekani-

5. Bland amerikanska sociologer används termen »*opportunity hoarding*« mest explicit av Charles Tilly, särskilt i hans bok *Beständig ojämlikhet* (2000). Även Bourdieu's arbete kring fält och olika former av kapital kretsar kring olika processer för möjlighetsansamling.

nismer som hindrar människor från att skaffa sig utbildning och därmed även begränsar tillgången på människor för dessa jobb. Ett enkelt tankeexperiment visar hur detta fungerar: föreställ dig att USA skulle ha öppna gränser och låta vem som helst med medicinsk examen, examen i datavetenskap eller ingenjörsexamen från var som helst i världen komma till USA och utöva sitt yrke. Den massiva ökningen i utbudet av personer med dessa kvalifikationer skulle undergräva möjligheterna till stora inkomster för dem med liknande meriter som redan var bosatta i landet, trots att deras faktiska kunskaper och färdigheter inte skulle minska. Medborgerliga rättigheter är en speciell och kraftfull slags »licens« för att sälja sin arbetskraft på en viss arbetsmarknad.

Ackreditering och licensiering är särskilt viktiga mekanismer för möjlighetsansamling men många andra institutionella redskap har under olika tider och på olika platser använts för att skydda vissa grupperns privilegier och förmåner: rasbarriärer utestängde etniska minoriteter från många jobb i USA, särskilt (men inte bara) i Södern fram till 1960-talet. Äktenskapsregler och utestängning kopplat till kön begränsade kvinnors tillträde till vissa slags jobb långt in på 1900-talet i de flesta utvecklade kapitalistiska länder. Religion, kulturella normer, seder, brytning – alla dessa har fungerat som utestängningsmekanismer. Den allra viktigaste är dock kanske den privata äganderätten till produktionsmedlen.

Den centrala form av utestängning som bestämmer tillträde till »jobbet« som arbetsgivare är de privata egendomsrättigheterna. Om arbetare skulle försöka ta över och driva en fabrik själva skulle de utmana sin exkludering från kontrollen över produktionsmedlen. Samtidigt är ägarnas möjlighet att förvärva vinst beroende av att de försvarar denna exkludering. Den huvudsakliga klassuppdelningen mellan kapitalister och arbetare – som är gemensam för den weberianska och marxistiska sociologitraditionen – kan därför, ur ett weberianskt perspektiv, förstås som en avspeglning av en specifik form av möjlighetsansamling som upprätthålls av lagar om äganderätt.

Utestängningsmekanismer som formar klasstrukturer enligt möjlighetsansamlingsansatsen verkar inte bara inom de mest privilegierade samhällsskikten. Fackförbund kan också fungera som en utestängningsmekanism genom att skydda etablerade från konkurrens från utomstående. Detta innebär dock inte att fackförbund på det stora hela bidrar till att öka ojämlikheten – de kan även agera politiskt för att minska ojämlikheter och på ett effektivt sätt minska de ojämlikheter som skapas av andra utestängningsmekanismer – framför allt sådana som hänger ihop med privat ägande av produktionsmedlen. I den mån som fackförbund skapar hinder för tillträde till vissa jobb framkallar de dock fortfarande en form av social utestängning som förbättrar de materiella livsvillkoren för de etablerade.

Sociologer som utgår från möjlighetsansamling i sitt förhållningssätt till klass identifierar i allmänhet tre breda kategorier i det amerikanska samhället: kapitalister, som definieras av privat äganderätt av produktionsmedlen; medelklassen, som definieras av utestängningsmekanismer som är knutna till förvärv av kunskap och färdigheter; samt arbetarklassen, som definieras av sin utestängning från både högre utbildningsmeriter och kapital. De delar av arbetarklassen som skyddas av fackförbund ses som ett privilegierat skikt inom arbetarklassen eller ibland som en del av medelklassen.

Den avgörande skillnaden mellan de mekanismer som har att göra med möjlighetsansamling och dem som har att göra med individuella attribut när det gäller klass är denna: I den förra är de ekonomiska fördelarna som följer av en privilegierad klassposition kausalt sammankopplade med nackdelarna för dem som är utestängda från dessa positioner. I den senare är dylika fördelar och nackdelar enbart resultatet av individuella villkor: de rika är rika eftersom de innehar gynnsamma attribut, de fattiga är fattiga eftersom de saknar dem och det finns inget systematiskt orsakssamband mellan dessa sakförhållanden. Att avskaffa fattigdom genom att förbättra de relevanta attributen för de fattiga – deras utbildning, kulturella nivå och

humankapital – skulle inte på något vis skada de förmögna. Enligt möjlighetsansamlingsansatsen är de rika rika delvis på grund av att de fattiga är fattiga och sakerna de rika gör för att behålla sitt välstånd bidrar till de svårigheter som fattiga ställs inför. Åtgärder för att eliminera fattigdom genom att undanröja utestängningsmekanismer skulle potentiellt kunna underminera de välbärgades privilegier.

Exploatering och dominans

Det förhållningssätt till klassanalys som fokuserar på exploateringsmekanismer och dominans är främst förknippat med den marxistiska traditionen, även om vissa sociologer som är mer influerade av Weber också inkluderar dessa mekanismer i sin förståelse av klass.⁶ De flesta sociologer ignorerar dem dock och en del förnekar uttryckligen att de skulle vara relevanta. »Dominans« och i synnerhet »exploatering« är omstridda termer eftersom de har en tendens att antyda ett moraliskt omdöme snarare än en neutral beskrivning. De flesta sociologer försöker undvika sådana termer på grund av denna normativa innebörd. Jag anser dock att de är viktiga och korrekt identifierar vissa nyckelfrågor när det gäller att förstå klass. »Dominans« avser förmågan att styra andras aktiviteter och »exploatering« avser anskaffningen av ekonomiska fördelar från det arbete som

6. Weber utvecklar naturligtvis en genomarbetad generell diskussion om dominans, makt och auktoritet, men mest i samband med sina analyser av organisationer och staten, inte i sin specifikation av klassbegreppet.

de dominerade utför. All exploatering inbegriper någon sorts dominans, men all dominans innebär inte exploatering.

I exploaterings- och dominansrelationer är det inte så enkelt som att en grupp erhåller förmåner genom att begränsa tillträdet till vissa typer av resurser eller positioner. Den exploaterande och dominerande gruppen kan dessutom styra en annan grupps arbete till sin egen fördel. Tänk på de följande kontrasterande klassiska fallen: I det första fallet tar stora markägare kontrollen över gemensamma betesmarker, förhindrar bönder från att få tillgång till dem och inkasserar ekonomiska fördelar av att själva kunna nyttja denna mark. I det andra tar samma markägare sedan tillbaka några av dessa bönder som lantarbetare. I detta andra fall vinner markägarna inte bara på att kontrollera tillträdet till marken (möjlighetsansamling), de dominerar också lantarbetarna och exploaterar deras arbete. Detta är en starkare form av relationellt medberoende än fallet med tydlig exkludering eftersom det här finns en pågående relation mellan inte bara *villkoren* för de gynnade och missgynnade utan även deras *verksamhet*. Exploatering och dominans är former av strukturerad ojämlikhet som kräver kontinuerligt aktivt samarbete mellan exploatörer och exploaterade, dominerande och dominerade.

Vi skulle kunna sammanfatta skillnaden mellan den roll sociala relationer har i de tre förhållningssätten till klassanalys enligt följande: I stratifie-

ringsansatsen ses varken de ekonomiska villkoren människor lever under eller deras aktiviteter som en direkt avspeglning av sociala relationer; den är den minst relationella av de tre. Enligt den weberianska ansatsen formas människors ekonomiska villkor av utestängningsmekanismer men den specificerar inte att klass förkroppsligar relationer mellan verksamheter. Den marxistiska traditionen är relationell i båda avseenden och uppmärksammar den strukturerande effekt som exploatering och dominans har på både ekonomiska villkor och verksamheter.

Det marxistiska förhållningssättet till klass återges som »Marxistisk klassanalys« i figur 1 (nedan). Makt och juridiska regler som upprätthåller sociala positioner är precis som i den weberianska traditionen viktiga för att definiera sociala positioners grundläggande struktur, särskilt privat ägande av produktionsmedlen. Men här är den avgörande effekten av möjlighetsansamling dominans och exploatering, inte enbart marknadsfördelar.

Inom denna ansats är den centrala klassuppdelningen i kapitalistiska samhällen den mellan dem som äger och kontrollerar produktionsmedlen – kapitalisterna – och dem som anlitas för att använda dessa produktionsmedel – arbetarna. Enligt denna syn exploaterar och dominerar kapitalisterna arbetarna. Andra positioner inom klasstrukturen får sin karaktär av sitt förhållande till denna grundläggande uppdelning. Chefer, till exempel, ägnar sig åt många

olika former av maktutövning men är samtidigt underordnade kapitalister. Verkställande direktörer och toppchefer skaffar sig ofta stora ägarandelar i sina företag och blir därigenom mer som kapitalister. Högutbildade experter och vissa typer av tekniker har tillräcklig kontroll över kompetens och kunskap – en avgörande resurs i samtida ekonomier – för att kunna upprätthålla en avsevärd autonomi i arbetet och minska, eller till och med neutralisera, i vilken utsträckning de exploateras.

I såväl weberiansk som marxistisk tradition spelar makt en viktig roll. De ojämlikheter i inkomst och välfärd som är förenade med klasstrukturen upprätthålls enligt båda synsätten av maktutövande snarare än enbart av individers handlingar. De ojämlikheter som möjlighetsansamling ger upphov till kräver att makt ständigt utövas för att exkluderingen ska bibehållas; ojämlikheterna som exploatering ger upphov till kräver övervakning, kontroll av arbetet och sanktioner för att disciplinen ska upprätthållas. Samhällelig kamp som syftar till att utmana dessa maktformer skulle i båda fallen kunna hota privilegierna för dem som innehar gynnade klasspositioner.

Att integrera tre mekanismer

Även om sociologer i allmänhet har en tendens att basera sin forskning på något av dessa tre förhållningssätt till klass finns det verkligen ingen anledning att se dem som ömsesidigt uteslutande. Ett sätt att kombinera dem är att utgå från

att vart och ett identifierar en nyckelprocess som formar specifika aspekter av klasstrukturen:

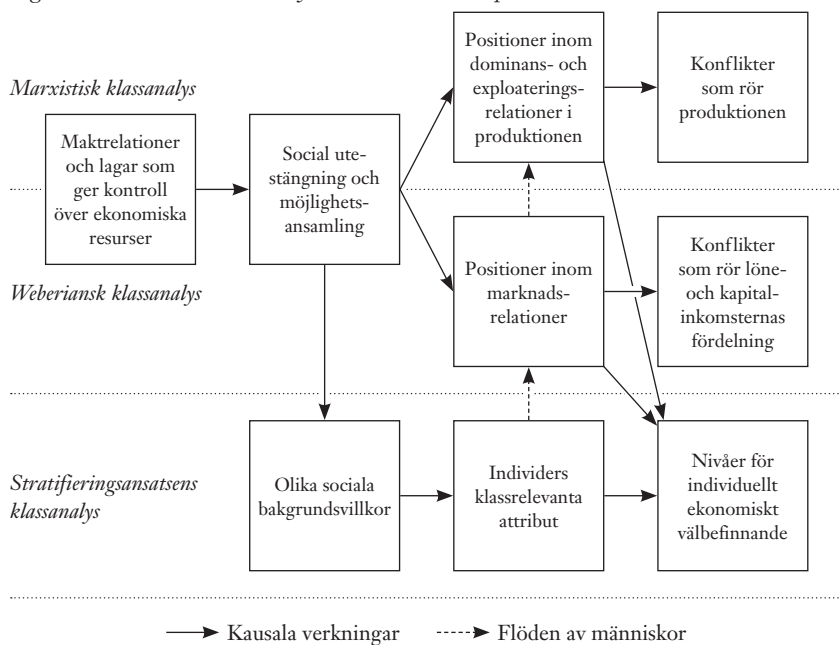
- Den marxistiska traditionen identifierar exploatering och dominans i det kapitalistiska samhällets grundläggande klassuppdelning, den mellan kapitalister och arbetare.

- Den weberianska ansatsen identifierar möjlighetsansamling som den centrala mekanism som skiljer »medelklassjobb« från den bredare arbetarklassen genom att skapa barriärer som begränsar tillgången på människor till åtråvärda anställningar. Poängen här är inte vem som exkluderas utan helt enkelt att det finns utestängningsmekanismer som upprätthåller privilegierna för dem som innehar medelklasspositioner.

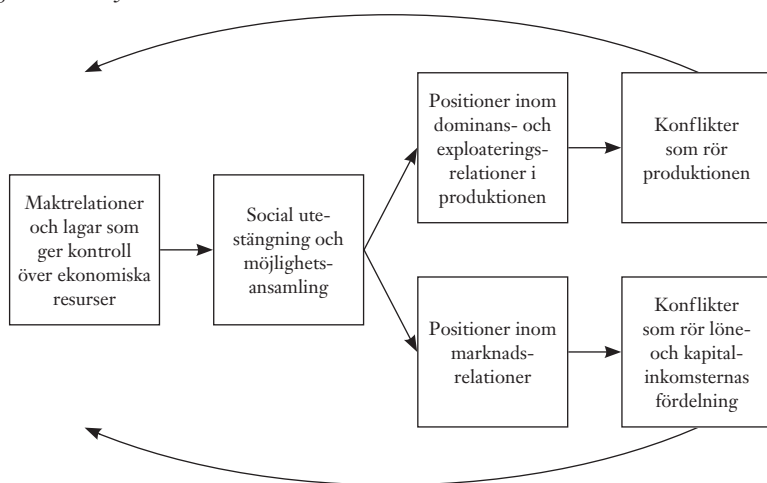
- Stratifieringsansatsen fokuserar på den process genom vilken individer sorteras in i olika positioner i klasstrukturen eller helt enkelt marginaliseras. Där analyser av möjlighetsansamling riktar uppmärksamhet mot utestängningsmekanismerna som är kopplade till medelklassjobb hjälper stratifieringsperspektivet till med att specificera de individuella attribut som förklarar vem som har tillgång till dessa jobb och vem som stängs ute från stabila arbetarklassjobb.

Dessa tre processer verkar inom alla kapitalistiska samhällen. Skillnaderna i klasstrukturer länder emellan skapas av de olika interaktionerna mellan dessa mekanismer. Den teoretiska uppgiften är att tänka igenom på vilka olika sätt

Figur 1. Kombinerad klassanalys: makro- och mikroprocesser

Figur 2. Den dynamiska makromodellen

de sammankopplas och kombineras, den empiriska uppgiften är att utveckla metoder för att studera varje enskild mekanism och sammankopplingarna dem emellan.

En möjlig kombinerad mikro-makro-modell illustreras schematiskt i figur 1. Denna modell utgår från att de maktrelationer och juridiska regler som ger människor effektiv kontroll över ekonomiska resurser – produktionsmedel, finanser, humankapital – skapar strukturer för social utestängning och möjlighetsansamling som är kopplade till sociala positioner. Möjlighetsansamling producerar därmed tre strömningar av kausala verkningar: För det första formar den de mikroprocesser genom vilka enskilda individer skaffar sig klassrelevanta attribut. För det andra strukturerar den positioneringar inom olika marknadsrelationer – yrken och arbetstillfällen – och de tillhörande fördelningskonflikterna. För det tredje formar den strukturen för relationer inom produktionen, särskilt dominans- och exploateringsrelationer, samt de tillhörande konflikterna inom denna sfär. Den första av dessa kausala strömningar styr i sin tur flödet av människor in i klasspositioner på marknaden samt inom produktionen. Sammantaget påverkar individens klassattribut och klassposition deras ekonomiska välbefinnande.

Det krävs ett sista element i den breda syntetiska modellen. Figur 1 behandlar maktrelationerna och de institutionella reglerna som exogena

strukturer men i själva verket formas de av klassprocesser och klasskonflikter. Detta har betydelse eftersom ojämlikhetsstrukturer är dynamiska system och individers öden inte enbart beror på de mikronivåprocesser de stöter på i sina liv eller de sociala strukturer inom vilka dessa liv utspelar sig, utan på riktningen för systemet som helhet. Att behandla de underliggande maktförhållanden som upprätthåller en given struktur av klasspositioner som fasta parametrar är djupt vilseledande och bidrar till den felaktiga synen att individers öden helt enkelt är en funktion av deras attribut och individuella omständigheter. Vad vi behöver är därför en återlöpare, dynamisk makromodell där samhälllig kamp bidrar till att förändra relationernas riktning, som figur 2 visar i en högst förenklad form. En fullständigt utarbetad klassanalys kombinerar denna typ av makromodell över konflikter och omvandlingar med en mikro- och flernivåmodell av klassprocesser och individuella liv. I en sådan modell kan de centrala insikterna i den weberianska ansatsen, den marxistiska ansatsen och stratifieringsansatsen kombineras.

Klass i Amerika

Socioekonomiska system skiljer sig åt i hur stor utsträckning de begränsar de rättigheter och befogenheter som privat ägande av produktionsmedlen ger och därmed även i de drag som utmärker klassuppdelningen mellan kapitalister och arbetare. USA har länge haft en av de svagaste of-

fentliga regleringarna av kapitalistisk egendom. Detta återspeglas i ett antal avgörande kännetecken: en mycket låg minimilön som möjliggör högre grad av exploatering än vad som annars vore möjligt, låga skattesatser på höga inkomster vilket gör det möjligt för de rikaste segmenten av den kapitalistiska klassen att leva extremt överdådigt, samt svaga fackförbund och andra former av organisering av arbetare som skulle kunna agera motvikt till dominans inom produktionen. Resultatet är att USA troligtvis har den mest polariserade klassuppdelningen av alla utvecklade kapitalistiska länder sett utifrån exploaterings och dominansens axel.

Tittar man sedan på den medelklass som har formats av mekanismer för möjlighetsansamling – speciellt de som är förknippade med utbildning – har USA historiskt sett haft en av de största medelklasserna av alla utvecklade kapitalistiska stater. Det var det första landet som byggde ut den högre utbildningen i massiv skala. Eftersom tillgången till högre utbildning länge var väldigt öppen och relativt billig fick människor med små resurser möjlighet att studera vid universitet. USA har också ett flernivåsystem för högre utbildning – med *community colleges*, *junior colleges*, *liberal arts colleges*, universitet och offentliga och privata institutioner – som gjorde det möjligt för människor att påbörja en högre utbildning senare i livet och skaffa sig meriter för att få en med-

elklassanställning. Detta stora och mångskiftande system bidrog till att skapa ett stort antal medelklassjobb, och det kompletterades under decennierna efter andra världskriget med en relativt stark arbetarrörelse som kunde stävja konkurrensen om de jobb i den amerikanska ekonomins centrum som inte krävde högre utbildning. Detta gjorde det möjligt för fackligt organiserade arbetare i dessa positioner att få sig en inkomst och en trygghet på samma nivå som den meriterade medelklassen.

Tvärtemot den populära retoriken var USA dock aldrig något överväldigande »medelklassamhälle«. De flesta jobb i den amerikanska sysselsättningsstrukturen gav inte fördelar på basis av exkluderande meriter och arbetarrörelsen organiserade aldrig mer än cirka 35 procent av arbetskraften som inte var i chefsposition. Dessutom har det under de senaste årtiondena skett en urholkning av åtminstone vissa processer i utestängning från medelklassen: arbetarrörelsen har sedan 1970-talet minskat drastiskt, många medelklassjobb har blivit mindre säkra och mindre skyddade av de kvalifikationer de vanligtvis förknippas med och den pågående ekonomiska krisen har förstärkt känslan av osäkerhet bland många som fortfarande anser sig arbeta i medelklassyrken. Även om det förvisso fortfarande är fallet att högre utbildning och allt högre akademiska examina spelar en central roll för att man ska få tillgång till många

av de bästa jobben i den amerikanska ekonomin är framtidsutsikterna för en stor och stabil medelklass mindre tydliga.⁷

Slutligen har den amerikanska klasstrukturen präglats av den särskilt brutala process som formar de attribut som är relevanta för individers öden. Det amerikanska utbildningssystemet är organiserat på ett sådant sätt att den utbildning som finns tillgänglig för barn i fattiga familjer generellt är väldigt mycket sämre än den som erbjuds barn från medelklassfamiljer och välbärgade familjer. Bristerna i den offentliga utbildning som erbjuds fattiga förstärks av att det saknas ett adekvat skyddsnet och en lämplig stödsservice för fattiga familjer. Den amerikanska ekonomins snabba avindustrialisering och bristen på mångsidiga arbetsträningsprogram för dem som blir arbetslösa när fabriker slår igen innebär att många människor saknar de färdigheter som krävs på arbetsmarknaden. Resultatet blir att den amerikanska klasstrukturen präglas av en högre frekvens av fattigdom och ekonomisk marginalisering än något jämförbart land.

För man samman alla dessa processer ger det följande allmänna bild av den amerikanska klasstrukturen i början av 2000-talet:

– På toppen sitter en extremt rik kapitalist- och företagsledarklass med extremt hög konsumtionsstandard och relativt svaga begränsningar för sin ekonomiska maktutövning.

– En historiskt stor och relativt stabil medelklass som är förankrad i ett expansivt och flexibelt system för högre utbildning och teknisk utbildning kopplat till kvalificerade yrken vars säkerhet och framtida välbstånd nu är osäker.

– En arbetarklass som en gång präglades av en relativt stor andel fackligt organiserade med en levnadsstandard och trygghet i nivå med medelklassens men som nu i stort sett saknar detta skydd.

– En fattig och prekär andel av arbetarklassen som har låga löner och relativt osäkra anställningar, utsätts för oreglerad jobbkonkurrens på arbetsmarknaden och får minimalt med skydd från staten.

– En marginaliserad och utarmad del av befolkningen som saknar de färdigheter och den utbildning som krävs för jobb som skulle möjliggöra ett liv över fattigdomsgränsen. Denna grupp lever dessutom under förhållanden som gör det extremt svårt att förvärva dessa färdigheter.

– Ett interaktionsmönster mellan etnicitet och klass som gör att etniska

7. För en diskussion om de senaste decenniernas polarisering mellan jobb, se Erik Olin Wright och Rachel Dwyer, »The Patterns of Job Expansions in the USA. A Comparison of the 1960s and 1990s«, i *Socio-economic Review* volym 1, nr 3 (2003), s. 289–325.

minoriteter utgör en oproportionerlig andel av de arbetande fattiga och den marginaliserade befolkningen.

Mot en syntes

Att anta det integrerade ramverket för klassanalys som föreslås här innebär olika typer av utmaningar för forskare beroende på om de arbetar inom den marxistiska traditionen, stratifieringsansatsen eller den weberianska ansatsen. För många marxister är den huvudsakliga utmaningen att inse att det mest kraftfulla inom marxistisk samhällsvetenskap är dess teori om en specifik uppsättning orsakssamband, snarare än dess strävan efter att vara ett heltäckande paradig. Tidigare har betydelsen av dessa samband försvarats med en retorik som har betonat oförenligheten mellan marxism och andra teorier samt hävdats att marxistisk epistemologi och metodologi kraftigt skiljer sig från sina konkurrenter. Dessa argument är inte särskilt övertygande. Marxismen utgör en stark tradition inom samhällsvetenskapen för att den erbjuder djupgående förklaringar av en rad viktiga fenomen, inte för att den har någon specifik metod som skiljer den från alla andra teoretiska strömningar. Naturligtvis är det alltid möjligt att framtida insatser för att formulera marxismen som ett särpräglad och heltäckande paradig kan lyckas. Men för närvarande verkar det mer användbart att se marxismen som ett forskningsprogram som kännetecknas av att det uppmärksammar en viss uppsättning problem, mekanismer och provisoriskt förklarande teorier.

Utmaningen med en integrerad klassanalys kan möjligtvis vara ännu större för sociologer som arbetar i stratifieringstraditionen. Marxistiska klassanalytiker har trots allt i praktiken alltid inkluderat diskussioner om individuella attribut och materiella livsvillkor för människor i ekonomiska strukturer, och möjlighetsansamling är en väsentlig del av produktionens sociala relationer. Stratifieringsteorier har å andra sidan totalt ignorerat exploateringsproblemet och som mest talat om »nackdelar«. Till och med dominans saknas i deras förhållningssätt. Att erkänna exploatering och dominans som centrala axlar för klassanalys är att erkänna att det behövs en struktur av sociala positioner som är skild från de personer som fyller dessa positioner. Även detta är på det stora hela främmande för stratifieringsforskare.

På sätt och vis är det kanske weberianerna som har den lättaste uppgiften. Å ena sidan har de flesta weberianska sociologer inte strävat efter att skapa ett fullständigt paradig utan varit nöjda med en teoretisk tradition som erbjöd en rikedom av löst sammankopplade begrepp som anknuter till specifika empiriska och historiska problem. Detta har varit en av den weberianska sociologins mest lockande drag: den tillåter generellt att nästan vilka begrepp som helst från andra strömningar inom samhällsteori inkorporeras. Å andra sidan har weberianska sociologer alltid betonat vikten av makt inom sociala strukturer och har inga

svårigheter att skilja mellan personer och strukturerade positioner. Även om exploatering inte har någon central roll inom weberiansk klassanalys innebär logiken i de weberianska kategorierna inte något grundläggande hinder för dess inkludering.

Utifrån denna bedömning kan det tyckas som att vi alla i slutändan helt enkelt bör bli weberianer. Detta var en av de anklagelser som den brittiske sociologen Frank Parkin riktade mot min och andra marxisters forskning för trettio år sedan, när han skrev: »Inuti

varje neo-marxist verkar det finnas en weberian som kämpar för att få komma ut.«⁸ Jag tror inte detta blir följderna av den sorts pragmatiska realism som jag förespråkar här. Marxism är fortfarande en distinkt tradition inom samhällsvetenskapen på grund av den specifika uppsättning problem som den behandlar, dess normativa grundvalar och den samling begrepp och mekanismer som den har utvecklat.

*Översättning från engelskan
av Sandra Linnell*

8. Frank Parkin, *Marxism and Class Theory. A Bourgeois Critique* (1979), s. 25.